BETLEHEM

FIL-JIEM TAL-MILIED U TAT-TRE RE'

Fil-jiem ferrieħa tal-Milied u tat-Tre Rè, moħħna, irid jew ma jridx, jittajjar f'dak l-imkien li fih twieled Ġesù. Jinstama' fuq kull xufftejn l-isem ta' Betlehem, li hu l-istess "ferħ u barka", kif ifisser l-istess isem "**dar il-ħobż**", u kif fi żmien il-qedem kienet tissejjaħ "**Efrata**": **art miżgħuda bil-frott**" — u tassew, hemm kellu jimbet il-frott imbierek mill-Madonna.

Ilbies ta' mara Betlemita.

L-isem ta' Betlehem niltaqgħu miegħu ta' sikwit fil-Kotba Mqaddsa, billi hemm kienet mietet Rakela, u għax minn hemm kienu ħarġu l-kbar persunaġġi, fosthom Ġonata, Noemi, kunjata ta' Ruth u David; San Ġużepp ukoll, għalkemm kien joqgħod f'Nazzaret, kien minn Betlehem, mill-ġidd ta' David.

Iżda l-ogħla ġieħ ta' Betlehem, li jisboq kull ġieħ ieħor, hu dak li Betlehem hi l-Pajjiż ta' Ġesù, imwieled hemm fi stalla fqajra, jew **f' "Khan"**, kif isejħulha n-nies ta' hemm, u li hu aktarx dak l-imkien fejn 600 sena qabel kien sewwa biex jilqa' fih il-merħla ta' Kanaan, miġjub ħafna minn Salamun, għax missieru Barżellaj kien għen lil David fir-rewwixta mqanqla minn ibnu Assalonne.

Il-Għar fejn twieled il-Feddej hu mħaffer fi blat ta' ġebla ħelwa. Fil-bidu aktar kbira u wasa', jew aħjar, kellha fuq ġewwa ħafna għerien żgħar oħra u jidher li d-dħul għalija kien mal-livell tat-triq. Dan l-Imkien l-aktar għażiż mill-bqija ta' l-art, kif igħid l-għaref San Ġlormu, kien dikment l-iżjed meqjum mill-Insara hekk, li l-Imperatur Ruman Adrijanu (136) bl-għan li jeqred kull tifkira ta' Ġesù Kristu, sawwar hemmhekk buskett bl-isem ta' Adone, alla falz, ħabib mogħġub mill-moqżieża Veneri. Imma, din il-profanazzjoni ta' Adrijanu ma damitx wisq, għax l-Imperatriċi Sant'Elena, fis-sena 325, marret fil-Palestina, qerset darba għal dejjem dak il-masġar bl-istatwa ta' Adone, u bniet fuq il-Għar tat-Twelid Bażilka mill-aqwa, li mbagħad ġiet aktar imżejna b'sengħa kbira minn binha, l-Imperatur Kostantinu, u li għadha

hemm sal-lum.

Fil-bini tal-Bażilka, l-Għar tat-Twelid ġie mibdul fi kripta u, is-saqaf kellu jiġi mirfud bil-bini ta' arkata minn ġewwa.

Għall-Għar tat-Twelid tista' tinżel minn żewġ torġien: minn wieħed li fih 16-il tarġa, u mill-ieħor li fih 13. L-Għar minnu nnifsu hu daqsxejn dalmi, u jieħu d-dawl minn 50 lampa, li minnhom 19 huma ta' l-Irħieb Franġiskani. L-għamla tal-Għar hi qisha b'erba' irkejjen, f'tul ta' 12, 30-il metru, u 3, 15 fil-wasa'. L-art hi miksija bl-irħam abjad. **Hawn tassew twieled il-Feddej tad-dinja!** — Stilla tal-fidda indurata bil-kelmiet latini: "HIC DE VIRGINE MARIA JESUS CHRISTUS NATUS EST" turi lil kull żawwar li hemm twieled Kristu, Feddej tad-dinja! Erba' passi aktar 'il quddiem fl-istess Għar, tinżel tliet tarġiet u ssib **il-presepju,** fejn il-Madonna qegħdet jew meddet il-Bambin Ġesù fil-maxtura fuq it-tiben; u hawn ġew jadurawh ir-Rgħajja, mgħarrfin mill-Anġlu, u hawn inxteħtu jadurawh il-Maġi, waqt li għarrfuH bħal ALLA, Sultan u Bniedem.

Malli Sant'Elena qerdet il-profanazzjoni sagrilega ta' Adrijanu u għolliet fuq l-Għar Imqaddes il-Bażilka bdew jikbru dlonk iż-żawwara nsara, li ħafna minnhom hemmhekk ukoll għażlu l-għamara tagħhom. San Ġlormu wasal hemm fis-sena 384, u għammar hemmhekk għal 36 sena, sa mewtu. Sant'Ewsebju minn Cremona, Santa Pawla, Sant'Ewstokju, Fabjola u ħafna oħrajn, kbarat tal-patriżjat Ruman, għażlu Betlehem bħala imkien ta' qdusithom u tad-difna minn tagħhom. Mhux ftit eremiti għexu hemm f'ċelel u bnew Monasterji hekk, li Betlehem, fl-1110, stħoqqilha tiġi mgħollija għal ġieħ ta' Djoċesi b'Isqof tal-post, għalkemm dan il-ġieħ baqalha għal ftit żmien, billi fl-1187 waqgħet taħt il-ħakma tal-Musulmani. Fl-1229, mirbuħa mill-Insara, mhux wara wisq, fl-1244, mill-ġdid mirbuħa mill-Musulmani Karismini, Betlehem ġiet meqruda.

F'din il-ħabta daħlu f'Betlehem, fost il-Misilmin, **"l-Irħieb tal-Ħabel",** kif ġew imsejħin l-Irħieb Ulied San Franġisk t'Assisi. Dawn, għalkemm maħqurin u mgħakksin, minn dak iż-żmien 'l hawn, baqgħu hemm dejjem iħarrsu **l-Presepju Mqaddes** u swew ferm biex tarġa' tqum fuq ġieħha ċ-ċkejkna belt ta' Betlehem, dejjem ħelwa u majistuża fil-qagħda tagħha. L-għoli tal-belt hu ta' 777 metru, u tintrefa' fuq żewġ għoljiet, li jinżlu ħelu ħelu f'għelieqi miżgħuda bi dwieli u siġar taż-żebbuġ sal-qiegħ tal-wied, li minnu hi mdawra, barra minnaħa ta' fuq. Fuq l-għolja tan-naħa tal-għarb, li hi l-aktar għolja, kienet il-belt biblika; fuq dik tan-naħa taxxerq, anqas għolja imma aktar mifruxa, tinsab il-Grotta, li fuqha hi mibnija l-Bażilka tat-Twelid, imdawra mit-tliet Kunventi: Latin, Grieg u Armen. It-toroq tal-belt huma ftit dojoq, tneħħi dawk li ġew imwessgħin fi żmien l-Ingliżi. Il-popolazzjoni tal-belt aktarx dejjem qiegħda tonqos l-iktar minħabba l-emigrazzjoni lejn l-Amerka t'Isfel.

In-nies ta' Betlehem iħobbu x-xogħol, huma ħaddiema minn qaddishom, mogħtijin għall-biedja, għall-imrieħel u għas-sengħa sabiħa tal-madreperla. Huma nies sbieħ, minn qaddishom ferrieħa u jiġbduk bl-ilbies oriġinali u mlewwen tagħhom, li huma jilbsu b'tiżjin fil-Milied u fit-Tre Rè, li għalihom imorru nies minn kull naħa tad-dinja.

* * *

Malli jibda joqrob il-Milied, Betlehem jxidd l-ilbies sabiħ u ferrieħ

tagħha u hekk tithejja għal dak il-kbir jum ta' hena. Jitnaddfu u jiżżejnu djarha u jithejjew biex jilqgħu l-ħbieb u l-għorba. Il-funzjonijiet il-kbar reliġjużi jagħmilhom il-Patrijarka Latin, li jitlaq għal ħabta tad-9 a.m. ta' lejlet il-festa minn Ġerusalemm. Xi mil u nofs bogħod minn Betlehem ikun hemm jistennew il-Patrijarka l-ogħla nies mal-Muktar

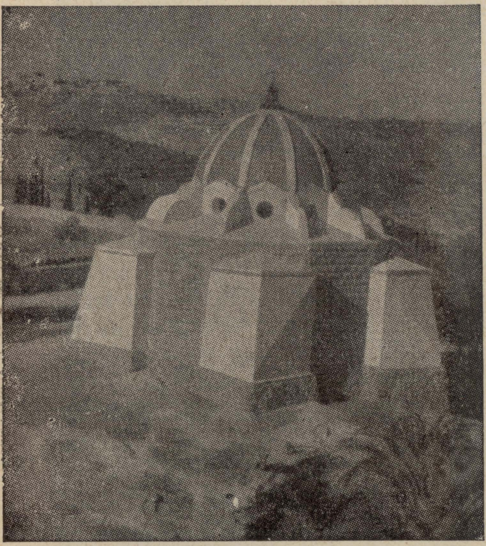

Is-Santwarju tar-Ragħajja 'l isfel minn Betlehem.

(is-Sindku) u l-Kappillan ħdejn il-qabar ta' Rakela, li kienet mietet hemmhekk meta tat lid-dinja l-binha Benjamin. Il-qabar ta' din is-sbejħa mara ta' Ġakobb hu miżmum b'ġieħ kbir mil-Lhud, mill-Insara u mill-istess Misilmin.

Minn hawn il-Patrijarka, wara li jkun laqa' b'ġieħ it-tislim ta' dawk li marru jilqgħuh, jitlaq lejn Betlehem, b'quddiemu fila twila ta' karrozzi mmexxijin minn saċerdot b'salib merfugħ fil-għoli riekeb fuq żiemel.

Sa dan il-ħin, il-misraħ il-kbir ta' Betlehem ikun miżgħud bin-nies jistennew il-wasla tal-Patrijarka, u l-Patrijiet Franġiskani joħorġu fi proċessjoni mill-Bażilka biex jilqgħuh b'rit liturġiku u solenni. Il-qniepen idoqqu, u jsemmgħu l-ilħna ħelwin tagħhom u ferrieħa għal madwar Betlehem kollu, sa l-għelieqi tar-Rgħajja, sa l-għolja fejn dawn lix-xurtjati Rgħajja kienu semgħu l-aħbar tat-Twelid ta' Ġesù mill-Anġlu: **"Annuntio vobis gaudium magnum: natus est hodie Salvator mundi".**

Imwassal il-Patrijarka fil-misraħ, dlonk jilbes l-ilbies prelatizju u, wara li jilqa' l-ġieħ liturġiku, titlaq il-proċessjoni bil-kant tal-"**Benedictus**" għall-Bażilka, fejn jidħol minn bieb baxx, jaqsam il-Bażilka tat-Twelid, u l-proċessjoni tieqaf fil-Knisja ta' S. Katerina, mifruda biss b'ħajt mill-Bażilka. Hawn tingħata l-Barka u kulħadd jitlaq lejn daru, fil-mistennija tal-Lejl Imqaddes li jfakkar it-Twelid ta' Ġesù Kristu dak l-Imkien.

Ma' tul dik l-għaxija, Betlehem tiżgħat biż-żawwara. Il-'**CASA NOVA**' tal-Patrijiet Franġiskani hi maħnuqa bil-barranin: is-swali tagħha, għalkemm kbar u wesgħin, wisq drabi ma jkunux jistgħu jilqgħu aktar nies għall-fatra u li dawn, donnhom b'pika, għall-unur li jridu jagħmlu billi jieħdu sehem fil-mejda ta' San Franġisk, b'dik il-ġenerożità li hi proprja tal-Patrijiet tal-Franġiskani ta' l-Art Imqaddsa u li huma joffru lill-kulħadd. Donnha tidher bħala mħatra jew pika bejn il-Franġiskani li joffru u l-għorba li jilqgħu, waqt li jgħidu "**Niżżik ħajr**", li hekk jagħmlu ferħanin lill-Patrijiet, li dawn b'għoġba kbira jmorru jhejjulhom 'te u kafè' għal qabel il-kbira funzjoni.

Din tibda fl-10.30 bil-kant solenni tal-Matutin u warajh il-Quddiesa

Pontifikali mill-Patrijarka bil-kant ta' li **"Schola Cantorum"** tal-Franġiskani ta' Ġerusalemm. Hi xena li tqanqal il-qalb u li tislet id-dmugħ, l-iżjed waqt u wara il-kant tal-Evanġelju! Dan ma jiġrix ħlief f'Betlehem fil-Lejl tal-Milied!

* * *

Tibda titmexxa il-proċessjoni qalb il-kant ħelu ta' l-innijiet. Kulħadd ifittex li jieħu sehem bit-torċa f'idejh. Il-Patrijarka għandu f'dirgħajh il-Bambin Imqaddes biex jieħdu u jqegħdu fil-**"presepju"**, fejn twieled, fejn sama' l-ewwel biki tiegħu jitolbu mħabba. U mbissem dak iċ-Ċkejken fil-maxtura tiegħu, b'dawk id-dirgħajn miftuħa u merfugħa, donnu jistieden lil kull min iħares lejh biex ibati bħal ma bata Huwa, biex iħobb bħal ma ħabb Huwa nnifsu. F'dik il-fqajra maxtura kollox ifakkar f'Ġesù; hemm tinħass donnha qawwa fuqana li ġġagħlek tinsa d-dinja, għax l-hena li joħroġ mill-qalb jislitlek id-dmugħ li jfarraġ, u li biss fl-Għar ta' Betlehem, fl-umiltà u t-tbaxxija taċ-ċkejken Ġesù, fil-faqar tiegħu, fl-imħabba tiegħu tistrieħ il-qalb, titfarraġ u ssib il-paċi, li Hu ġieb fid-dinja lill-bnedmin ta' rieda tajba.

Hu nofs il-lejl. Il-proċessjoni mill-preesepju tarġa' tgħaddi mill-ġdid mill-Bażilka tat-Twelid għal dik ta' S. Katerina, fejn jissokta l-Pontifikal. Fl-istess ħin, il-Franġiskani fil-Presepju jibdew il-quddies, li jissokta sal-4 jew sal-5 ta' wara nofs inhar. L-ebda saċerdot ma jitħalla jqaddes it-tliet quddisiet fil-presepju, imma, wara l-ewwel waħda, jmorru jqaddsu t-tliet l-oħra fis-Santwarji ta' ma' ġenb il-presepju, f'dak tal-Martri Innoċenti jew f'dak li S. Ġużepp kellu l-ħolma biex jaħrab bil-Bambin u l-Madonna fl-Eġittu biex jeħilsu minn Erodi, li kien ifittxu għall-mewt; jew fil-kappella li fiha għex, studja u tgħakkes u miet S. Ġlormu, jew f'dik ta' Sant' Ewsebju t'a Cremona, jew ukoll fuq il-qabar tal-qaddisin Pawla u Ewstokju. Wara nofs inhar, imbagħad, il-Patrijiet Franġiskani, flimkien mannies ta' Betlehem, imorru pellegrinaġġ **fl-Għalqa tar-Rgħajja,** fejn dawn ħadu l-aħbar tat-Twelid ta' Ġesù mill-Anġlu. Kemm tifkiriet sbieħ u ħelwin!

* * *

Fil-jiem ta' fuq il-Milied il-pellegrinaġġi jikbru u ħsus l-Insara jitqawwew għall-qriba festa tat-Tre Rè, tal-Mulej lis-Slaten Maġi li waslu minn pajjiżi bogħod tax-Xerq biex jagħarfu u jagħtu qima lill-Messija.

It-triq li minn Ġerusalemm tieħu għal Betlehem, kif imxew il-Maġi, tfakkarna, li meta dawn waslu Ġerusalemm ma rawx aktar il-kwekba; madankollu, huma qabdu t-triq bittama li tarġa' tidhrilhom. Meta waslu f'nofs it-triq bejn Ġerusalemm u Betlehem, waqfu biex jistrieħu u jisqu l-iġmla ħdejn bir, li mbagħad issemma **"il-bir tal-Maġi jew tal-kewkba"** — **"Bir in-Neġem"** — għax hemm dehritilhom mill-ġdid il-kewkba, li mexxiethom sa fejn kien il-Bambin, kif jgħarrafna S. Mattew.

Is-solennità tal-Epifanija jew tat-Tre Rè f'Betlehem għal kateki bħal dik tal-Milied, bl-istess thejjijiet u bl-istess ferħ u entusjażmu. Ir-Riti u ċ-Ċerimonji jsiru pontifikalment mir-Rev.mu P. Kustodju ta' l-Art Imqaddsa, li f'lejlietha jitlaq minn Ġerusalemm u jiġi milqugħ ħdejn il-Qabar ta' Rakela, u mbagħad, għal Betlehem, l-istess bħal ma għedna għall-Patrijarka f'lejlet il-Milied.

Il-funzjoni tibda bit-tħabbira solenni tal-festi l-kbar kif sa jaħbtu ma' tul is-sena l-ġdida. Imbagħad jibda l-Pontifikal mir-Rev.mu P. Kustodju. Għannofs inhar il-poplu jiżdied u joktor

hekk, li kulħadd ikun irid jara l-Proċessjoni ta' wara nofs inhar, li fiha jinġieb il-Bambin, mhux le mfisqi, imma liebes kif Marija kienet urietu lill-Maġi biex jadurawh. Il-proċessjoni, mill-Knisja ta' S. Katerina timxi għall-Għar tat-Twelid: hemm il-P. Kustodju jinċensa lill-Bambin qiegħed fuq tron għani jbierek lid-dinja. U jitkanta l-Vanġelu li jfakkar il-wasla tal-Maġi, l-hena tagħhom, l-għatiet li ġiebulu u l-ferħ tagħhom għax sabu lil Ġesù, li għarfuh Alla u Bniedem.

Ir-Rev.mu P. Kustodju bil-Bambin jimxi mal-proċessjoni, li tgħaddi mill-Kjostri tal-Kunvent fost rassa ta' poplu bla qies, ifaħħru l-Bambin b'ħafna titli sbieħ, waqt li jitolbuh jberikhom. Huma tassew ħinijiet ta' ferħ u entusjażmu, li ma jintesew qatt u jisiltu d-dmugħ mill-għajnejn. Il-Patrijiet Franġiskani ta' li **"Schola Cantorum"** ta' Ġerusalemm donnhom f'dawn l-aħħar ħinijiet jiġbru l-qawwa ta' leħnijiethom sħaħ u ħelwin biex isejħu l-Barka ta' Ġesù fuqhom, fuq il-benefatturi ta' l-Art Imqaddsa mxerrda din mad-dinja kollha. U l-Bambin minn fuq l-altar tiegħu, jintrefa' IBIEREK, u kull wieħed u waħda jħossu kif dik il-Barka Tiegħu tinżel fil-qalb, fir-ruħ, fil-familji u f'pajjiżhom tfakkar lill-kulħadd fis-Sema għal dejjem.

P. TONINU.

IL-MIRKEB FI ZMIEN IL-BIBBJA

1. Il-Ktieb ta' Ġobb

Jekk taqra fil-ktieb ta' Ġobb — dak il-bniedem magħruf għas-sabar tiegħu — id-deskrizzjoni sabiħa u ħajja taż-żiemel tal-gwerra ma tistax ma tasalx għall-konklużjoni li l-Lhud tal-qedem kienu jħobbu ħafna ż-żwiemel. Araw daqsxejn kif l-awtur sagru jitkellem fuq din il-bhima nobbli:

Sejjer inti tagħti s-saħħa liż-żiemel? Jew timla għonqu bil-qawwa?

Sejjer iġġiegħlu jaqbeż bħall-ġurat? Tal-biża' huwa iż-żahir tiegħu. Jaqla' l-art mad-difer, u jitkabbar minħabba qawwietu; huwa jmur biex jiltaqa' ma' l-armata.

Il-biża' ma jistmahx, lanqas ma jdur lura meta jara x-xabla.

Minn fuq daharu l-qaws iżarżar, u l-lanza u t-tarka jżiġġu.

B'qilla u b'rabja jiġri bħar-riħ u ma jibżax meta jinstema' l-ħoss tat-trumbetta.

Meta jisma' l-ħoss tat-trumbetta jgħid: "Ħa". Hu jxomm mill-bogħod it-taqbida, jisma' l-kaptani jagħmlu l-qalb lis-suldati, u l-għajjat ta' l-armata. (39: 19-25)

Jidher ċar daqs il-kristall li dan il-kittieb kien ra sewwa b'għajnejh dak li qed jikteb fuqu. U l-Lhud, bħall-bnedmin kollha tad-dinja ċivilizzata ta' dak iż-żmien kienu jħobbuh ħafna liż-żiemel, għax huwa kien qawwa setgħana mhux biss għat-trasport imma wkoll għall-gwerra. Kif bdew jintużaw iż-żwiemel fid-dinja, ikun hawn min forsi jistaqsi?

2. Is-Sumeri

Għall-ħabta tas-sena 3000 Q.K., skond l-għorrief, iż-żwiemel bdew jintużaw mis-Sumeri għall-ewwel darba billi kienu jorbtuhom bħall-barrin ma' imriekeb ħfief ta' l-injam. Għidna 'żwiemel', imma ż-żwiemel ta' dak l-ewwel żmien ma kinux jixbhu lil